

DE MAAS BIJ EIJSDEN

J.A.M. Janssen & R.J. Bijlsma

Excursieleiding:	J. Janssen & R.J. Bijlsma
Datum:	10 juli 2019
Deelnemers:	G. Bollen, R. Busman, W.J. Drok, I. Keizer-Sedlakova, D. Kerkhof, S. Mûcher, J. Ringrose, L. Spoormakers, H. Sprangers, C. Swinkels, G.J. van der Veen, E. Visser, B. Willers, W. van Wijngaarden

De excursie richtte zich op het gebied “Basse Meuse” bij Eijsden. Het is een terrein dat lange tijd tot België behoorde, maar in 2016 is geruild tegen een Nederlands terrein aan de andere kant van de Maas. Aanleiding voor deze ruil vormden allerlei illegale activiteiten die hier plaatsvonden, waarbij het gebied door de Belgische politie moeilijk – alleen over Nederlands grondgebied – bereikt kon worden. Het terrein maakte onderdeel uit van het Waalse Natura 2000-gebied “Basse Meuse et Meuse mitoyenne”. Vanwege deze aanmelding onder Natura 2000 in Brussel, behield het terreindeel deze status toen het werd overgedragen aan Nederland. Het is sinds januari 2018 in Brussel aangemeld onder de naam “Maas bij Eijsden”. Het terrein is aangewezen voor de habitattypen 3260 (watervegetatie), 6430 (ruigte en zomen) en 91E0 (alluviale bossen). Er is weinig ecologische informatie voorhanden over dit gebied, wat de reden is om het met de PKN te bezoeken en de variatie in vegetatie vast te leggen door middel van een aantal opnamen. We verzamelden aan de kasteellaan in Eijsden, en vandaar voerde de route naar “Le Meusse Basse” ons eerst door het terrein Eijsderbeemden, dat in beheer is bij het Limburgs Landschap.

De Eijsderbeemden

De Eijsderbeemden vormen een fraai voorbeeld van wat extensieve begrazing kan opleveren in het rivierenlandschap, mits de omstandigheden goed zijn: een afgewogen begrazingsdruk, en niet al te voedselrijke bodem. In dit geval betreft het kalkrijke bodems, waardoor de beschikbaarheid van nutriënten enigszins gelimiteerd wordt. Het resultaat is een afwisseling van kortgrazige, brede paden en zeer bloemrijke zomen en ruigten, met hier en daar wat kleine bosjes. Vooral de zomen en ruigten zijn van belang, met tal van niet-algemene soorten, waaronder *Dipsacus pilosus* (direct na het informatiebord bij de ingang is een grote groeiplaats in de halfschaduw van bomen), *Origanum vulgare*, *Agrimonia eupatoria*, *Crucianella laevipes*, *Lepidium latifolium*, *Verbena officinalis* en *Chaerophyllum bulbosum*. Op de terugweg maken we in een begroeiing met dominantie van *Origanum vulgare* en *Rubus caesius* opname 7, een typisch *Rubo-Origanetum*, al is de begroeiing qua bedekking van soorten meer een “*Origano-Rubetum*”.

Een struweel dominerende braam in het terrein blijkt een dubbelganger van de Dijkviltbraam, maar woekert wel minder. Het is *Rubus procerus* (= *R. praecox*), met een eveneens viltige onderkant van het blad. Het blad is echter kleiner, meer eirond, en de bloeiwijze compacter met kromme doorns. Het is een soort die in ons land vooral op oude rivierklei voorkomt.

Aan het eind van de excursie maakten we ook nog een opname (nummer 8) van een korte grasmat (door ganzen begraasd) langs een geul. Het is een voorbeeld van het *Lolio-Potentillion*, met o.a. *Trifolium fragiferum* als typische soort. De opname is mogelijk op Belgisch grondgebied gemaakt, maar we zagen vergelijkbare begroeiingen ook aan Nederlandse zijde van de grens.

Le Meusse Basse, oftewel De Maas bij Eijsden

Het voormalig Waalse terrein maakt direct een heel andere indruk. Het wordt niet begraasd en is daardoor veel dichter begroeid geraakt. Toch is het nog lang niet dichtgegroeid met bos, en de indruk bestaat dat hoge waterstanden en/of stagnerend water de vegetatie kort weten te houden. Het overgrote

deel van de begroeiingen bestaat daardoor uit ruigte en zomen, met toch ook een aanzienlijk deel bos. Ondanks de afwezigheid van begrazing, waarvan wij de indruk hebben dat het bij zou dragen aan de variatie in het terrein en het duurzaam behoud van de meest interessante begroeiingen, is er is heel wat variatie in ruigtes en ook in het bos.

Het grootste deel van het bos ligt relatief hoog, en daardoor heeft een wilgenbos op de (steile) oevers van het terrein zelfs een ondergroei die je meer aan het *Alno-Padion* doet denken dan aan het *Salicion albae*. Dit zie je bijvoorbeeld aan opname 1, die is gemaakt in een wilgenbos met een paadje erdoor naar de aflopende oever. Op de noordpunt van het eiland komt ook natter wilgenbos voor, rondom een laagte met water. Dit zijn de begroeiingen die worden gerekend tot het habitatype 91E0. Met name aan de westkant van het terrein komen ook drogere bossen voor die gedomineerd worden door *Acer pseudoplatanus*. Opname 6 is hier een voorbeeld van. Het is veel duidelijker een *Alno-Padion* bos, met als kenmerkende soort *Rumex sanguineus*. De opname kan op basis van *Elymus caninus*, *Alliaria petiolaris* en *Acer pseudoplatanus* gerekend worden tot de associatie *Fraxino-Ulmetum typicum*, maar heeft op basis van *Brachypodium sylvaticum*, *Epipactis helleborine* en *Cornus sanguinea* meer weg van een *Pruno-Fraxinetum*. Een inventarisatie in het voorjaar kan in deze mogelijk uitsluitsel geven. Verderop in dit bostype groeiden ook *Arum maculatum* en een grote populatie Damastbloem (*Hesperis matronalis*). Ook deze bossen behoren tot habitatype 91E0.

Zoals gezegd maken de ruigten en zomen een groot deel uit van de oppervlakte van het terrein. Ook hier is de variatie groot, en komen diverse zeldzame soorten voor, waaronder *Mentha x rotundifolia* (de kruising tussen *M. longifolia* en *M. suaveolens*), *Scrophularia auriculata*, *Cruciata laevipes*, *Hypericum hirsutum*, *Inula conyza*, *Torilis japonica*, *Torilis arvensis*, *Origanum vulgare*, *Agrimonia eupatoria*, *Pastinaca sativa* subsp. *urens* (sterk verschillend van subsp. *sativa*!), *Sisymbrium austriacum* subsp. *chrysanthum* en *Cardamine impatiens*. Opname 2 is gemaakt in een inham met zoombegroeiing langs het hoger opgaande struweel, met *Inula conyzae* en *Hypericum hirsutum*. Het is een thermofiele begroeiing van het *Trifolion medii*, associatie *Rubo-Origanetum*. Opname 3 is op een plek waar waarschijnlijk water stagneert. Er domineren soorten van nattere omstandigheden, en de begroeiing heeft het meeste weg van een *Valeriano-Filipenduletum* (verbond *Filipendulion*). Het is wel een atypische opname, door het hoge aandeel droge ruigtesoorten, zoals *Carex hirta*, *Potentilla reptans*, *Carex spicata* en *Jacobaea erucifolia*. Opname 4, gemaakt langs het wandelpad, is een typisch *Heracleo-Sambucetum eduli*, waarin de naamgevende Kruidvlier domineert. Opname 5 tenslotte, meer op de noordpunt, langs het pad, is een bijzondere begroeiing, omdat deze wordt gekenmerkt door soorten met – op dit moment – het hoofddeel van hun verspreidingsgebied in het Maasdal: *Sisymbrium austriacum* subsp. *chrysanthum* en *Pastinaca sativa* subsp. *urens*. In de Landelijke Vegetatie Databank is tot nog toe geen enkele opname met één van deze ondersoorten te vinden. We hebben misschien te maken met een nieuwe plantengemeenschap binnen één van de verbonden van ruigtes en zomen; we hebben deze soorten in de tabel bij de soorten van thermofiele zomen geplaatst.

Conclusie

Het Natura 2000-gebied ‘Maas bij Eijsden’ is vooral van betekenis voor de variatie in ruigten en zomen die er voorkomt. Voor een deel zijn deze begroeiingen te rekenen tot habitatype 6430A en 6430C, maar een ander deel betreft begroeiingen van het *Trifolion medii*. Deze laatste zijn vanuit het oog van natuurbescherming misschien wel belangrijker dan de begroeiingen die wel tot een habitatype zijn te rekenen! Het zijn droge zomen op kalkrijke bodem met een groot aantal zeldzame soorten. Mogelijk betreffen deze ruigten en zomen voor een deel plantengemeenschappen die nieuw voor Nederland kunnen worden beschreven. Het gebied is waarschijnlijk gebaat bij begrazing, om de variatie ook op langere termijn te behouden. Tevens zou een uitbreiding van het Natura 2000-gebied met de “Eijserbeemden” een logische beleidsstap zijn, om het gebied wat robuuster te maken (het wordt dan eenvoudiger om doelen te behalen) en een grotere nationale betekenis te geven.

Tabel. Vegetatieopnamen Maas bij Eijsden (BM) en Eijsderbeemden EB), 10 juli 2019

Opnamenummer	1	2	3	4	5	6	7	8
Terrein	BM	BM	BM	BM	BM	BM	EB	EB
X (176...)	743	740	804	806	703	685	731	864
Y (31...)	2446	2490	2760	2808	3228	2734	1988	1602
Inclinatorie	10 gr	.	.	.	.	.	.	.
Expositie	Oost	.	.	.	.	.	.	.
Proefvlakgrootte (m²)	10x10	5x3	8x4	10x5	8x3	10x10	5x5	3x3
Totale bedekking	98%	95%	99%	98%	90%	95%	98%	90%
Boomlaag	90%	.	.	.	.	90%	.	.
Hoogte boomlaag	20(-25) m	.	.	.	.	20 m	.	.
Struiklaag	10%	10%	.	20%	.	1%	.	.
Hoogte struiklaag	2 m	2.5 m	.	5 m	.	2 m	.	.
Kruidlaag	70%	95%	95%	95%	90%	80%	98%	90%
Hoogte kruidlaag (gem, cm)	70	20 (50-)	80	120	100	10	60	5
Hoogte kruidlaag (max, cm)	100	80	120	.	140	90	100	20
Moslaag	.	2%	10%	30%	1%	30%	.	.

Boomlaag

Salix alba	5	.	.	.	.	.	.	.
Salix fragilis	2a	.	.	.	.	.	.	.
Acer pseudoplatanus	.	.	.	.	.	5	.	.
Fraxinus excelsior	.	.	.	.	.	x	.	.

Struiklaag

Hedera helix	x	.	.	.	.	.	.	.
Humulus lupulus	2a	.	.	.	.	.	.	.
Clematis vitalba	x	.	.	.	.	.	.	.
Acer pseudoplatanus	x	2a	.	.	.	x	.	.
Cornus sanguinea	x	.	.	2a	.	.	.	.
Sambucus nigra	.	.	.	.	.	x	.	.
Fraxinus excelsior	.	x	.	2a	.	.	.	.
Cornus sanguineus	.	x	.	.	.	.	.	.

Kruidlaag**Soorten van Alluviaal bos (Alno-Padion)**

Brachypodium sylvaticum	2a	.	.	.	.	2a	.	.
Epipactis helleborine	x	.	.	.	.	x	.	.
Elymus caninus	.	.	.	.	.	()	.	.
Moehringia trinervia	x	.	.	.	.	.	.	.
Rumex sanguineus	.	.	.	.	.	r	.	.
Scrophularia nodosa	.	x	.	.	.	.	.	.

Soorten van thermofiele zomen (Trifolion medii)

Agrimonia eupatoria	.	.	.	.	.	.	x	.
Agrostis gigantea	1	1	.	x	x	.	x	.
Carex spicata	.	.	2a	.	.	.	.	.
Clematis vitalba	.	1	.	.	.	.	.	.
Dipsacus fullonum	x	x	.	.	.	.	.	r
Hypericum dubium	.	.	.	.	.	.	1	.
Hypericum hirsutum	.	1	.	.	.	.	.	.
Inula conyzae	.	x	.	.	.	.	.	.
Jacobaea erucifolia	.	x	1	.	.	.	.	.
Lathyrus pratensis	.	.	x	.	.	.	.	.
Origanum vulgare	.	.	.	.	.	.	2a	.
Pastinaca sativa s. urens	.	.	.	x	3	.	.	.
Picris hieracioides	x	2b	.	.	.	.	.	.
Rubus caesius	.	.	.	x	x	x	4	.
Sisymbrium austriacum s. chrysanthum	.	.	.	.	.	x	.	.
Torilis arvensis	.	.	.	.	1	.	.	.

Soorten van voedselrijke zomen (Galio-Alliarion) en bossen (Salicion albae, Alno-Padion)

Alliaria petiolata	.	.	.	.	.	x	.	.
--------------------	---	---	---	---	---	---	---	---

Chaerophyllum temulum	.	.	.	.	.	2b	x	.
Cruciata laevipes	.	x	.	x	.	.	x	.
Dipsacus pilosus	.	.	.	.	.	.	x	.
Galium aparine	x	.	x	1	.	x	x	.
Geum urbanum	x	x	.	1	.	.	.	.
Glechoma hederacea	2a	x	x	1	x	2a	2a	.
Humulus lupulus	.	.	x	.	x	.	.	.
Impatiens glandulifera	.	.	.	.	.	.	x	.
Lamium album	.	.	.	.	.	.	x	.
Sambucus edulis	.	.	.	5	.	.	.	.
Saponaria officinalis	.	.	.	.	.	.	x	.
Scrophularia auriculata	.	.	x	.	.	.	.	.
Silene dioica	1	.	.	.	.	.	x	.
Torilis japonica	.	x	.	x	.	.	.	.
Urtica dioica	1	.	.	1	x	1	x	.

Soorten van natte ruigte (Filipendulion)

Convolvulus sepium	x	.	.	.	x	.	.	.
Eupatorium cannabinum	.	.	x	.	.	.	.	.
Filipendula ulmaria	.	.	2b	.	.	.	x	.
Lythrum salicaria	.	.	1	.	.	.	.	.
Stachys palustris	x	.	.	.	.	.	.	.
Valeriana officinalis	.	x	2b	.	.	.	.	.

Soorten van begraasd grasland (Lolio-Potentillion, Cynosurion cristati)

Agrostis stolonifera	.	.	.	.	.	.	.	3
Bellis perennis	.	.	.	.	.	.	.	1
Carex otrubae	x	.	1	.	.	.	.	.
Epilobium parviflorum	.	.	x	.	.	.	.	.
Festuca arundinacea	.	.	1	x	.	.	.	.
Juncus inflexus	.	.	3	.	.	.	.	.
Lolium perenne	.	.	.	.	.	.	.	x
Mentha aquatica	.	.	.	.	.	.	.	x
Odontites vernus s. serotina	.	.	.	.	.	.	.	1
Plantago lanceolata	.	.	.	.	.	.	.	x
Plantago major s. intermedia	.	.	.	.	.	.	.	x
Poa annua	.	.	.	.	.	.	.	x
Prunella vulgaris	x	1	.	.	.	.	.	1
Pulicaria dysenterica	.	.	.	.	.	.	.	1
Ranunculus repens	x	1	.	1	.	.	.	.
Trifolium fragiferum	.	.	.	.	.	.	.	2m
Trifolium repens	.	.	.	.	.	.	.	1

Overige soorten

Acer pseudoplatanus (k)	.	.	.	.	.	3	.	.
Ajuga reptans	x	1	.	.	.	.	.	.
Alnus glutinosa (kr)	.	x	.	.	.	.	.	.
Anisantha sterilis	.	.	.	.	1	.	.	.
Arctium lappa	x	.	.	.	.	x	x	x
Arenaria serpyllifolia	x	.	.	.	.	.	.	.
Arrhenatherum elatior	.	x	.	x	2a	.	1	.
Cardamine impatiens	x	.	.	.	2a	.	.	.
Carduus crispus	.	x	.	.	2b	.	.	.
Carex hirta	1	2a	x	x	.	.	2a	2m
Cerastium fontanum	.	.	.	.	.	.	x	1
Cirsium arvense	.	x	x	.	x	.	x	.
Cirsium vulgare	x	x	.	.	.	.	x	r
Cornus sanguinea (kr)	.	.	x	.	.	x	.	.
Dactylis glomerata	.	.	.	.	.	.	x	.
Elytrigia repens	.	.	x	.	.	.	.	.
Epilobium tetragonum	.	x	1	.	.	.	.	.
Equisetum arvense	.	.	.	2m	.	.	.	.
Euphorbia esula	.	.	.	x	.	.	1	.

Festuca rubra	.	2a	.	.	.	.	.	.
Galium mollugo	1	x	x	.	.	.	1	.
Geranium dissectum	.	1	.	.	x	.	x	.
Heracleum sphondylium	.	.	.	r	.	.	.	.
Holcus lanatus	.	.	x	.	.	.	1	.
Hypericum perforatum	x	x	.	x	x	.	.	.
Lactuca serriola	.	.	.	.	x	.	x	.
Medicago lupulina	.	x	.	.	.	.	.	.
Myosotis discolor	x	1	.	.	.	.	.	.
Myosoton aquaticum	.	.	.	.	.	.	x	.
Parietaria judaica	x	.	.	.	.	.	.	.
Poa pratensis	.	x	.	.	.	.	x	x
Poa trivialis	x	1	1	1	x	.	x	.
Potentilla reptans	x	2a	2a	x	x	.	2b	3
Quercus robur (kr)	.	.	.	.	r	r	.	.
Ranunculus acris	.	.	.	.	.	.	x	.
Rosa canina (kr)	.	x	.	.	.	.	.	.
Rubus elegantispinosus	4	x	.	.	.	.	.	.
Rubus procerus	.	.	.	x	.	.	x	.
Rumex conglomeratus	x	.	x	.	.	.	.	.
Sambucus nigra (kr)	.	x	.	.	.	x	.	.
Sonchus asper	.	.	.	.	.	.	.	.
Stellaria graminea	.	.	.	.	.	.	x	.
Symphytum officinale	.	.	.	r	.	.	.	.
Taraxacum species	.	x	.	.	.	.	.	.
Veronica arvensis	x	x	.	.	.	.	.	.
Veronica chamaedrys	.	.	.	.	.	.	2a	.
Vicia cracca	x	x	x	x	x	.	x	.
Vicia hirsuta	.	x	.	.	.	.	.	.

Moslaag

Barbula convoluta	x	.	.	.	.	.	.	.
Barbula unguiculata	.	1	.	.	.	.	.	.
Brachythecium rutabulum	x	x	1	3	x	2a	.	.
Bryum klinggraeffii	.	x	.	.	.	.	.	.
Calliergonella cuspidata	.	.	2a	.	.	.	.	.
Cirriophylum piliferum	.	.	x	.	.	.	.	.
Dicranella varia	.	x	.	.	.	.	.	.
Oxyrrhynchium hyans	x	.	.	.	.	3	.	.